

ПОЛІТИЧНІ ЕЛІТИ УКРАЇНИ ЯК ПОСЕРЕДНИКИ МІЖ БІЗНЕСОМ ТА ДЕРЖАВНОЮ ВЛАДОЮ

Назарчук О. М.,

кандидат історичних наук, доцент,

кафедра політології,

філософський факультет

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: 0000-0002-2616-6020

a_nazarchuk_@ukr.net

Вивчення політичної еліти України перебуває на перетині кількох важливих дискусій у політології. Основні дискусії стосуються питання завершеності чи незавершеності процесу інституціоналізації української політичної еліти, механізмів її рекрутування та характеру структуризації цієї еліти. Ці аспекти є ключовими у формуванні політичної еліти, оскільки від їх розвитку залежать стабільність та ефективність політичної системи України. Тому головним аспектом дослідження є аналіз інституціоналізації вітчизняної політичної еліти, її рекрутування та структуризації, а також взаємодії між державою та бізнесом у контексті сучасних реформ. Для досягнення цієї мети використовувалися методи спостереження, узагальнення, синтез та аналіз з огляду на досвід українських і зарубіжних дослідників. Виявлено, що головною метою будь-якого суспільства є забезпечення високого рівня та якості життя його громадян. Важливу роль у цьому процесі відіграє держава, яка постійно бере участь у різних сферах суспільного життя та на різних рівнях. Проте саме бізнес як основа економічної системи відіграє ключову роль у наданні послуг населенню та допомагає державі виконувати свої зобов'язання перед громадянами. Дослідження показало, що в умовах сучасних реформ державного управління в Україні та розвитку ринкових відносин важливо досліджувати, як формується система державного управління і як розвиваються відносини між владою, бізнесом та суспільством. У статті наголошено, що бізнес не лише сприяє економічному розвитку, але й впливає на формування політики, соціальні зміни і забезпечення стабільності в країні. У цьому контексті важливо досліджувати, як ефективна взаємодія між державою і бізнесом може сприяти досягненню спільних цілей та покращенню добробуту суспільства. У результаті зроблено висновки про ефективність взаємозв'язків між державою та бізнесом, а також запропоновано заходи для їх вдосконалення, що становить практичну значимість дослідження для покращення співпраці між державними та бізнесовими структурами в Україні.

Ключові слова: корпоративне лобіювання, владні структури, економічний вплив, суспільно-політичні відносини, політичний маркетинг, політичні еліти.

Постановка проблеми. Налагоджена взаємодія між владою та бізнесом є ключовим фактором розвитку будь-якої демократичної держави, що дотримується принципу верховенства права. Актуальність вибраної теми зумовлена тим, що в останні десятиліття по всьому світу спостерігається щораз більша тенденція до зміцнення співпраці між цими двома секторами. Проте система взаємодії між державою та бізнесом функціонує по-різному в різних країнах. Це зумовлено такими чинниками, як рівень політичної культури, особливості економічної системи, історичні традиції відносин між суспільством і державою, а також способи розв'язання бізнес-конфліктів. Слід зазначити, що поєднання цих характеристик створює унікальну основу для розуміння того, як бізнес і влада співпрацюють у кожній окремій країні. Суттєві зміни в ролі бізнесу в політичній системі привертають усе більше уваги з боку наукових кіл. Слід підкреслити, що налагодження взаємодії між бізнесом та владою в Україні завжди було непростим завданням. Співпраця бізнес-структур із державою стикається з низкою серйозних проблем. Основні труднощі полягають у недосконалої нормативно-правовій базі, яка регулює права та обов'язки сторін, а також у відсутності ефективних форм і методів реалізації партнерських відносин. Слід наголосити, що додатковими викликами є відсутність конкурентних умов

для співпраці, нерозвинене інвестиційне та інноваційне середовище. Крім того, самі бізнес-структури часто ставлять свої власні інтереси вище суспільних, що перешкоджає досягненню повноцінного партнерства з державою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукова база, яка використовувалася для дослідження, включала наукові роботи українських та закордонних авторів, які вивчали й аналізували взаємодію між владою та бізнесом. З метою детально проаналізувати означену тему ними було написано й опубліковано низку наукових досліджень.

С. Комаринець аналізує ефективність взаємодії між державою та бізнесом, яка дозволяє сторонам ефективно виконувати свої функції та розв'язувати ключові політичні, економічні та соціальні проблеми суспільства. Досліджено тенденції цієї взаємодії з точки зору державного менеджменту та адміністрування в Україні. Також було проведено аналіз проблем, що виникають у процесі співпраці між владою та бізнесом, і запропоновано конкретні проєктні заходи, спрямовані на вдосконалення цієї взаємодії для підвищення її ефективності в умовах української економіки (Komarynets, 2024).

Зокрема, Г. Мазепус та ін. у своїй роботі основну увагу приділяють як формальним, так і неформальним зв'язкам між політичними і бізнесовими структурами, які досліджувалися через інтерв'ю та аналіз вторинних даних. Зосередження на місцевому рівні дозволяє порівняти різні типи патронатних мереж і їх вплив на надання суспільних благ. Дослідження вписується в теоретичну рамку концепції обмеженого доступу, яка характерна для посткомуністичних суспільств. Висновки свідчать, що наявність численних патронатних мереж може бути необхідною умовою для забезпечення доступу до політичних і економічних ресурсів, проте цього недостатньо для підвищення задоволеності громадян суспільними послугами (Mazepus et al., 2021).

О. Бардах у своїй статті проаналізував різні концепції державного управління взаємодією між владою та бізнесом, які є найпоширенішими в Європі. Серед цих концепцій розглядаються корпоративізм, плюралізм, інструменталізм та інші. На основі цих моделей було проведено аналіз особливостей взаємодії влади та бізнесу в Україні. Автор доходить висновку, що з усіх розглянутих концепцій найбільш прийнятною для українських реалій є ліберальний корпоративізм. Ця модель забезпечує оптимальний баланс між державним регулюванням та інтересами бізнесу, що може сприяти ефективнішій співпраці та розв'язанню важливих соціально-економічних завдань в Україні (Бардах, 2022).

Р. Курінько досліджує особливості становлення соціально відповідального бізнесу в Україні шляхом аналізу ключових подій та явищ у бізнес-середовищі протягом пострадянського періоду розвитку ринкових відносин. Автор наголошує, що концепція соціально відповідального бізнесу відображає суспільні, історичні та соціокультурні потреби, які спрямовані на забезпечення партнерства між бізнесом, суспільством та державою. Це партнерство має на меті створення умов для відповідального ведення бізнесу, що враховує інтереси всіх сторін і сприяє сталому соціально-економічному розвитку країни (Курінько, 2020).

М. Гурик стверджує, що нова конфігурація владного простору залежить від трансформації політичної еліти – змін у складі та організації групи, що володіє реальною владою, динаміки її культурних та ідеологічних пріоритетів, змін у технологіях відбору та просування. Ці зміни суттєво впливають і визначають стан та функціонування соціальних інститутів, моральні та інтелектуальні інновації, зміни і збудження соціальної мобільності (Нурук, 2021).

У своїй науковій роботі Ю. Якуменко та ін. автори доводять висновку, що важливою передумовою існування соціальної держави є її економічний розвиток, який неможливий без конкурентоспроможної економіки. Для цього необхідні сприятливі умови для вільної, продуктивної та добре оплачуваної праці, яка приносить задоволення, а також високий рівень вимог громадян щодо освіти, медичного обслуговування та відпочинку. Ефективність економічного розвитку оцінюється на основі досягнення прогресивних соціальних стандартів. Критерієм успіху соціальної ринкової економіки є система, де активна соціальна політика не обмежує, а стимулює економічне зростання. Автори підкреслюють, що саме така модель суспільної організації є важливою для України (Yakymenko et al., 2021).

Варто підкреслити, що дослідники взаємодії між державною владою та бізнесом можуть натрапити на різні погляди і підходи до цієї теми. В умовах нестабільної нормативно-правової бази в Україні вони часто формують свої власні трактування ролі та значення держави та бізнесу в системі публічного управління.

Мета статті полягає у вивченні ефективності системи взаємозв'язків між державою та бізнесом, яка дозволить суб'єктам успішно виконувати свої функції та розв'язувати ключові політичні, економічні й соціальні проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Основним посередником між владою та бізнесом є політична еліта. Політична еліта – це окрема, привілейована група людей, яка має особливі якості (психологічні, соціальні, політичні) та відіграє ключову роль у прийнятті та реалізації рішень, що стосуються управління державою

або впливу на неї. Вона володіє значним авторитетом і ресурсами, що дозволяє їй безпосередньо впливати на політичні процеси. Соціально-політична та економічна трансформація суспільства значною мірою залежить від держави та поведінки її політичної еліти, а іноді вирішальним фактором стає саме заміна правлячих еліт. Зміни в політичній системі суспільства у свою чергу спричиняють зміну складу політичної еліти та впливають на загальні тенденції її розвитку. Це має особливо важливе значення для України, де суспільство об'єднане в адміністративно-політичному плані, але воно є різноманітним у культурному, мовному, релігійному та економічному аспектах.

Елітарність сучасного суспільства є вже загальноновизнаним фактом. Для демократичної держави важливо не боротися із самим явищем елітарності, а зосередитися на формуванні ефективної та корисної для суспільства еліти. Основними завданнями є забезпечення соціальної представницькості цієї еліти, її своєчасне оновлення, а також мінімізація ризику олігархізації та перетворення на закриту привілейовану касту (Shevtsov, 2022).

Значення політичної еліти полягає в її ключовій ролі в досягненні політичного успіху та забезпеченні позитивного розвитку політичних процесів. Еліта втілює найважливіші аспекти політики, як-от влада, авторитет, вплив, керівництво, представництво інтересів суспільства та відображення політичних потреб. Її діяльність безпосередньо впливає на функціонування держави та стабільність політичної системи. Нижче, в табл. 1 представлено основні функції, які виконує політична еліта.

Отже, з таблиці 1 можна побачити, що функції політичної еліти є різноманітними і тісно пов'язані з тими завданнями, які виконує політична система суспільства загалом, її окремі підсистеми та інституції.

Основні функції політичної системи включають визначення політичних цілей, об'єднання суспільства навколо влади та регулювання соціально-політичної активності. Ці функції на індивідуальному рівні реалізує політична еліта. Взаємозв'язок між політичними елітами України та їх роллю у взаємодії між бізнесом і державою представлений на рис. 1.

Отже, на рис. 1 можна побачити, як політичні еліти виступають посередниками у взаємодії між бізнесом і державними структурами та впливають на економічну політику та законодавство.

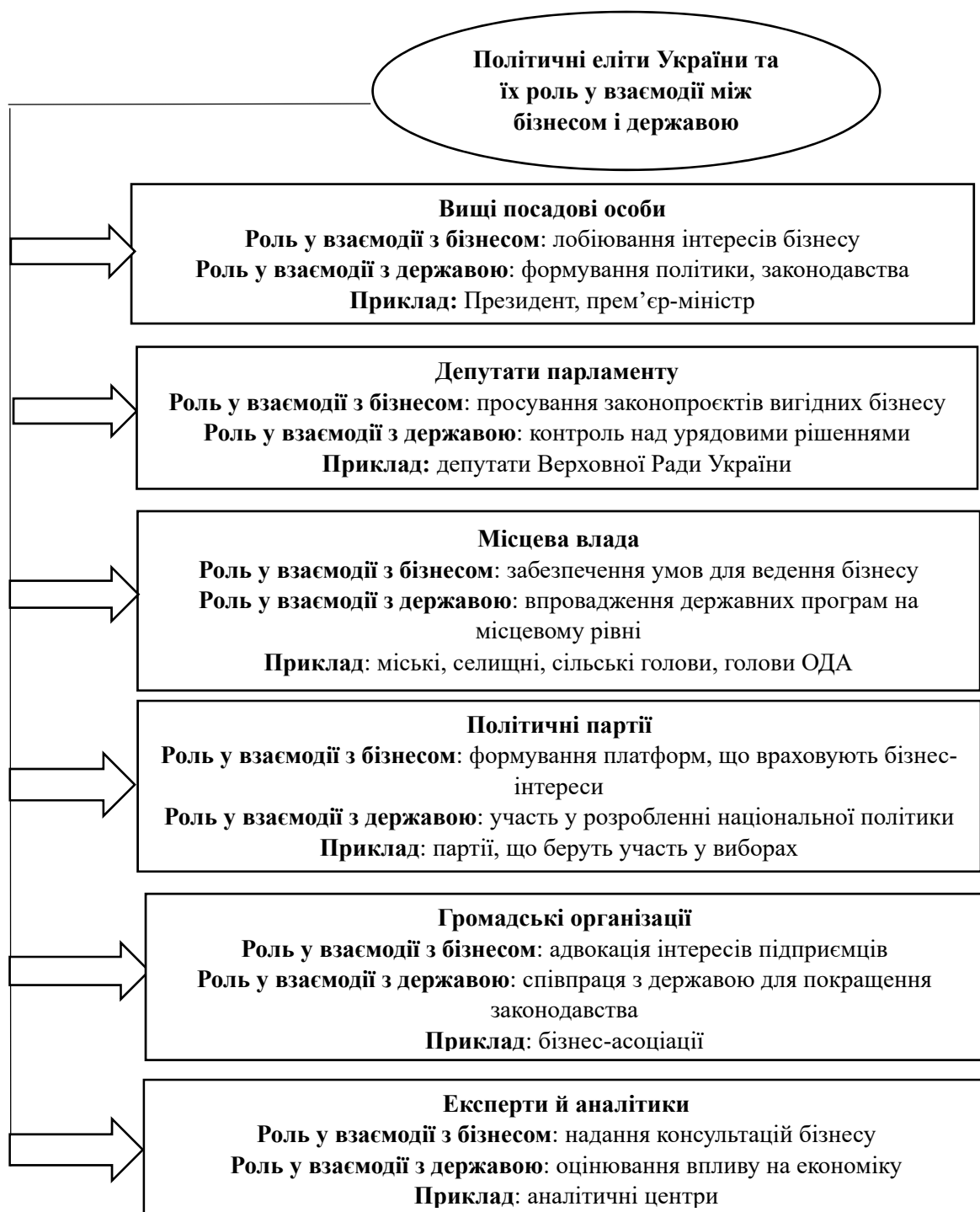
Важливим аспектом для розуміння місця і ролі державної влади у сфері бізнесу є концепція «політичного маркетингу». Політичний маркетинг визначається як сукупність форм, методів і технологій, що використовуються для дослідження, проектування, регулювання та впровадження певних установок суспільної свідомості, спрямованих на здобуття та утримання контролю над ринком влади. Суть маркетингового підходу в політиці полягає в ототожненні політичного процесу з ринком, де відбувається «купівля-продаж» впливу на представницькі органи влади. Це створює образи політичних суб'єктів, таких як партії та кандидати, і підкреслює можливість цивілізованої реалізації процесу купівлі-продажу влади, особливо під час виборів. Проте такий підхід не враховує, що основними покупцями і продавцями на політичному ринку є представники бізнесу. Більш адекватною є точка зору, що визначальним фактором політичного маркетингу як ринкового явища є процес обміну. Це означає, що бізнес не лише впливає на політичні рішення, а й активно взаємодіє з політичними структурами для реалізації своїх інтересів, що робить державну владу ключовим елементом у цій динаміці (Рейтерович, 2019; Магиляс, 2023).

Таблиця 1

Функції політичної еліти

№ з/п	Функція	Короткий зміст
1	Стратегічна	Розроблення стратегії та тактики розвитку суспільства, визначення політичної програми дій. Ця функція реалізується на вищому рівні еліти (головою держави, парламентом, міністрами) з використанням експертних знань і наукових досліджень
2	Інтегративна	Забезпечення єдності суспільства, стійкості політичних і економічних систем, уникнення конфліктів, пошук оптимальних шляхів їх розв'язання
3	Регулятивна	Регулювання суспільних відносин, розв'язання суспільних проблем і завдань, розподіл і перерозподіл матеріальних та фінансових ресурсів
4	Організаторська	Мобілізація мас для виконання прийнятих рішень, реалізація політичного курсу
5	Представницька	Захист соціальних інтересів через політичні партії та групи інтересів, політичне лідерство
6	Комунікативна	Забезпечує зв'язок між елітою і суспільством, донесення політичних ідей до мас

Джерело: систематизовано автором за (Vnuchko et al., 2023)

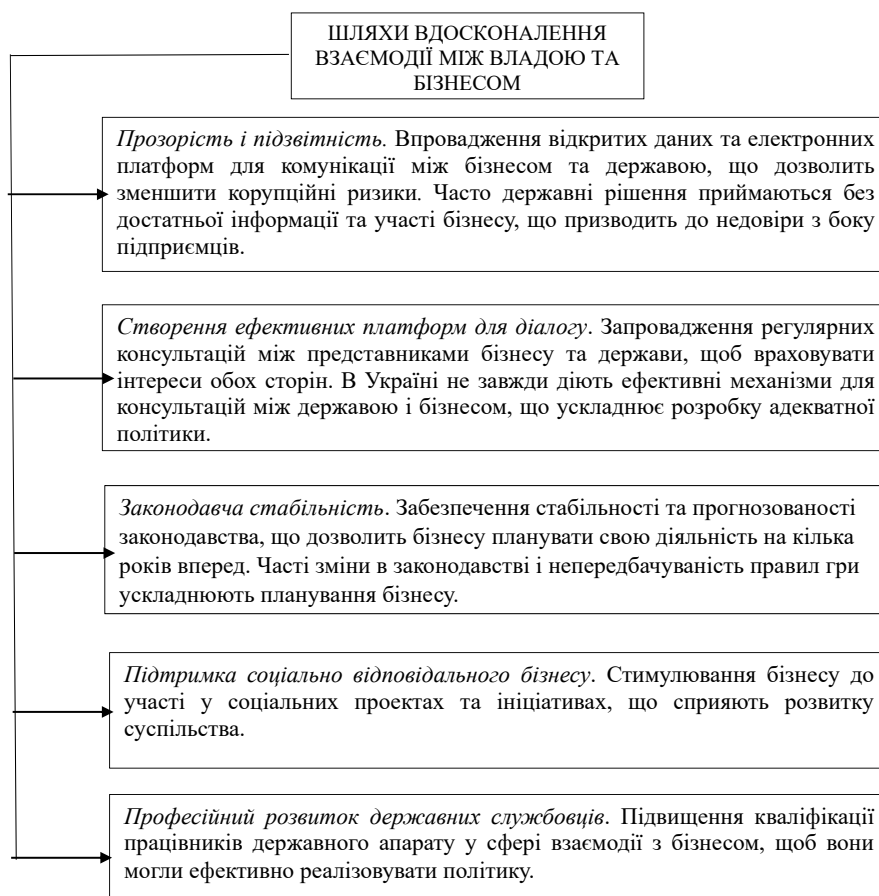
Рис. 1. Політичні еліти України та їх роль у взаємодії між бізнесом і державою
Джерело: систематизовано автором за (Yaskov et al., 2023; Lutsiv et al., 2023; Лусянський, 2022)

Головним механізмом взаємодії між владою і суспільством можна вважати лобіювання. Лобіювання – це загальноприйнята практика, за допомогою якої компанії впливають на процес законотворення. В останні роки корпоративна діяльність зіткнулася з деякими кризами легітимності. Успішність державного управління в Україні залежить від залучення професійних представників недержавних організацій, як-от бізнес-асоціації та GR-менеджери, до процесів прийняття рішень і контролю за їх виконанням.

Хоча лобіювання не має законодавчого регулювання, воно грає важливу роль у політичному процесі та у формуванні суспільного договору між владою, бізнесом і громадянським суспільством. Існують два основні типи лобіювання: плюралістичне та корпоративне. Плюралістичне лобіювання

виникає, коли різні групи змагаються за увагу уряду з однією й тією ж проблемою. Тут політика нагадує ринок, де конкуренція між різними інтересами забезпечує рівні умови для всіх. Корпоративне лобіювання натомість зосереджено на інтересах монополістів і може проявлятися через тиск знизу або укладення угод з потужними владними структурами. В Україні поширене лобіювання через виконавчу владу, адже воно швидше, дешевше та менш публічне, ніж ухвалення законів у Верховній Раді. Натепер в Україні лобіювання має складний характер, адже влада часто сама виступає в ролі «групи тиску», оскільки безпосередньо контролює ресурси. Політичні партії в Україні – не лише об’єкти лобіювання, а і його активні учасники, оскільки народні депутати виконують функції лобістів (Трофіменко, 2023; Маркус, 2023). Закон про лобіювання в Україні дійсно запроваджує деякі європейські норми, зокрема прозорість діяльності лобістських організацій, обов’язкову реєстрацію у відкритому реєстрі, звітність про роботу та контроль з боку спеціального державного органу. Однак у ньому також є системні недоліки, які потребують доопрацювання з урахуванням європейських рекомендацій і думок громадськості. Важливо забезпечити чітке розмежування діяльності громадських організацій і професійного лобізму, а також поширити кодекс етики на державних посадовців. Успішна імплементація європейських практик лобіювання в Україні потребує не лише прийняття закону, але і його ефективного виконання та належного контролю з боку влади (Верховна Рада України, 2024).

Проблеми співпраці між владою та бізнесом насамперед виникають через недосконалу законодавчу базу, яка не досить чітко визначає права та обов’язки сторін, а також через відсутність ефективних форм і методів партнерства. Також негативно впливає нестача конкурентних умов та слабо розвинені інвестиційні й інноваційні середовища. Для поліпшення партнерства між владою та бізнесом важливо зосередитися на змінах у законодавстві, вдосконаленні фінансової та судової систем, створенні сприятливого інвестиційного клімату, підвищенні кредитних рейтингів і усуненні адміністративних бар’єрів. Особливо важливо розширити права суб’єктів господарювання, захистити інтереси виробників, відкрити нові ринки, запровадити прозорий ринок землі та здійснити приватизаційні реформи. Ефективна взаємодія між владою і бізнесом у сфері інвестицій є ключовою для забезпечення стабільного економічного зростання (Котаргунетс, 2024; Penkov et al., 2021). На рис. 2 автором представлені шляхи вдосконалення взаємодії між владою та бізнесом.

Рис. 2. Шляхи вдосконалення взаємодії між владою та бізнесом

Джерело: розробка автора

Відповідно до рис. 2, основними шляхами покращення взаємодії між державними інституціями та бізнесовими структурами є впровадження відкритих даних і електронних платформ для ефективної комунікації, забезпечення законодавчої стабільності, а також професійний розвиток державних службовців.

Висновки. Підсумовуючи вищеописане, слід наголосити, що політичні еліти в Україні часто діють як посередники між бізнесом та владою, допомагаючи впливати на державні рішення. Багато політиків мають тісні зв'язки з олігархами та підприємцями, що дозволяє їм просувати свої інтереси на державному рівні. Політичні еліти підтримують законодавчі ініціативи, які сприяють розвитку приватного сектору та корпоративних інтересів. Було з'ясовано, що вони можуть використовувати свою владу для отримання фінансових вигод або захисту інтересів окремих компаній, а також впливати на рішення в ключових економічних секторах. Крім того, політичні еліти сприяють установам міжнародних зв'язків для просування бізнес-інтересів за кордоном. Слід наголосити, що така взаємодія між державною владою та бізнесом матиме негативні наслідки для суспільства, які включатимуть зростання соціальної нерівності, оскільки ресурси та можливості концентруються в руках бізнесу, пов'язаного з політичною владою. Це призводить до зниження довіри громадян до політичних інституцій через корупційні скандали та тісний вплив бізнесу на політичні рішення, що підриває демократичні процеси і створює відчуття несправедливості в суспільстві. Таким чином, для того щоб зменшити вплив політичних еліт, необхідно реформування політичної системи для зменшення впливу бізнесу на політику, включаючи підвищення прозорості та боротьбу з корупцією. Для покращення ситуації необхідно підвищити прозорість у процесі прийняття державних рішень та лобюванні, щоб громадськість могла контролювати дії політиків та бізнесу. Важливим є також посилення контролю за корупційною діяльністю і запровадження чіткої відповідальності за порушення. Водночас необхідно забезпечити незалежність політиків від фінансової підтримки великих бізнесменів, щоб запобігти їх впливу на політичні процеси та прийняття рішень в інтересах вузьких груп.

Nazarchuk O. Political Elites of Ukraine as Intermediaries between Business and Government

The study of Ukraine's political elite is at the intersection of several important debates in political science. The primary debates concern the completeness or incompleteness of the Ukrainian political elite's institutionalization process, the mechanisms of its recruitment, and the nature of its structuring. These aspects are crucial to forming the political elite, as their development determines the stability and efficiency of Ukraine's political system. The central aspect of the study is to analyze the institutionalization of the political elite, the mechanisms of its recruitment and structuring, and the interaction between the state and business in the context of modern reforms. To achieve this goal, the author used observation, generalization, synthesis, and analysis methods based on the experience of Ukrainian and foreign researchers. It is found that the primary goal of any society is to ensure a high standard of living and quality of life for its citizens. The state plays an essential role in this process and is constantly involved in various spheres of public life and at various levels. However, business, as the backbone of the economic system, plays a crucial role in providing services to the population and helps the state fulfill its obligations to citizens. The study has shown that in the context of modern public administration reforms in Ukraine and the development of market relations, it is important to study how the public administration system is being formed and how the relations between the government, business and society are developing. The author emphasizes that business contributes to economic development and influences policy-making, social change, and stability in the country. In this context, it is essential to explore how effective interaction between the state and business can contribute to achieving common goals and improving society's welfare. As a result, the author has concluded the effectiveness of the relationship between the state and business and proposed measures to improve it. The practical significance of the results lies in the possibility of using the conclusions to improve cooperation between government and business structures in Ukraine.

Key words: corporate lobbying, government structures, economic influence, socio-political relations, political marketing, political elites.

Література:

1. Komarynets S. Improving the interaction of government and business in Ukraine. *Eastern Europe: economy, business and management*. 2024. No. 1(42). URL: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.42-12> (date of access: 25.09.2024).

2. When Business and Politics Mix: Local Networks and Socio-political Transformations in Ukraine / H. Mazepus et al. *East European Politics and Societies: and Cultures*. 2020. P. 088832542090714. URL: <https://doi.org/10.1177/0888325420907143> (date of access: 25.09.2024).
3. Бардах О. Європейські стандарти публічного управління взаємодією публічної влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2022. Т. 10, № 4. С. 46–51. URL: <https://doi.org/10.15421/152226> (дата звернення: 25.09.2024)
4. Курінько Р. Соціальна відповідальність бізнесу в Україні: проблеми прийняття та становлення. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2020. № 23(12). С. 38–46. URL: <https://doi.org/10.15421/1720110> (дата звернення: 25.09.2024)
5. Huryk M. The political elite of modern Ukraine. *Соціально-політичні комунікації як чинник консолідації та демократизації українського суспільства*, 2021. P. 37. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46390/1/Huryk%2c%20Rudakevych.pdf> (дата звернення: 25.09.2024)
6. Ukraine: 30 Years on the European Path/ Yu.Yakymenko et al. The Ukrainian Centre for Economic and Political Studies named after Olexander Razumkov. Kyiv, «Zapovit» Publishing House, 2021. 392 p.
7. Шевцов С. Філософія міжнародного космічного права: концептуальні горизонти проблемного поля. *Науково-теоретичний альманах Грані*. 2022. № 25(5). С. 47–52. URL: <https://doi.org/10.15421/172260> (дата звернення: 25.09.2024)
8. Внучко С., Батрименко О., Ткач О., Карашук М., Волківський М. Моделі взаємодії бізнесу та влади в умовах євроінтеграційного курсу України. *The Scientific Temper*. 2023. №14 (03). С. 1039–1047. URL: <https://scientifictemper.com/index.php/tst/article/view/768> (дата звернення: 25.09.2024)
9. Yaskov Y., Smiesova V. The market of international rating agencies and approaches to assessing the investment attractiveness of the country. *Academic Review*. 2023. Vol. 1, no. 58. P. 270–283. URL: <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2023-1-58-20> (date of access: 25.09.2024).
10. Lutsiv R., Moroz E., Orel Y., & Tsyplitska O. Analysis of smart economy development mechanisms and strategies: identification of trends and future forecast. *Futurity Economics&Law*. 2023. P. 114–132. URL: <https://doi.org/10.57125/fel.2023.06.25.08> (date of access: 25.09.2024)
11. Лисянський П., Ястребова В. Вплив РФ на політичні процеси пострадянського простору через просування ідеології «Русского мира» та політичних агентів впливу (Грузія, Молдова, Україна). *«Регіональні студії»*. 2022. Вип.31. С. 106–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.31.20> (дата звернення: 25.09.2024)
12. Рейтерович І. В. Особливості предметного поля government relations. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 1. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1372> (дата звернення: 25.09.2024)
13. Магиляс Ю. Роль Government Relations у взаємодії публічної влади та бізнесу. *Аспекти публічного управління*. 2023. Т. 11, № 2. С. 74–80. URL: <https://doi.org/10.15421/152321> (дата звернення: 25.09.2024).
14. Трофименко А. В. Плюралістичне та корпоративне лобіювання як способи взаємодії між державою та групами інтересів. *Актуальні проблеми науки та освіти: зб. матеріалів XXV підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ, м. Київ, 10 лют. 2023 р. / за заг. ред. М.В. Трофименка*. Київ: МДУ, 2023. С. 165–169.
15. Маркус І. Лобіювання: механізми співпраці держави та бізнесу. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2023. Вип. 36. URL: <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/36-2023/10.pdf>. (дата звернення: 25.09.2024).
16. Про лобіювання: Закон України від 23.02.2024 № 3606-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text> (дата звернення: 25.09.2024).
17. Komarynets S. The Interaction Between Government and Business in Ukraine: Basics, Study the Example of Lviv and the Ways for Its Improvement. Traditional and innovative approaches in economics: theory, methodology, practice : Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 171–194. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/446/12039/25169-1> (date of access: 25.09.2024).
18. Penkov S., Voloshyna M. Concept of individual's constitutional freedom to conduct business in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7, no. 1. P. 107–114. URL: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-1-107-114> (date of access: 25.09.2024).

References:

1. Komarynets, S. (2024). Improving the interaction of government and business in Ukraine. *Eastern Europe: Economy, Business and Management*, (1)42. <https://doi.org/10.32782/easterneurope.42-12>. Accessed 25 September 2024.
2. Mazepus, H., et al. (2020). When business and politics mix: Local networks and socio-political transformations in Ukraine. *East European Politics and Societies: and Cultures*. <https://doi.org/10.1177/0888325420907143>. Accessed 25 September 2024.

3. Bardakh, O. (2022). Yevropeiski standarty publichnoho upravlinnia vzaiemodiiu publichnoi vlady ta biznesu [European standards of public administration by interaction of public authority and business]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 10(4), 46–51. <https://doi.org/10.15421/152226>. Accessed 25 September 2024.
4. Kurinnyk, R. (2020). Sotsialna vidpovidalnist biznesu v Ukraini: problemy pryiniattia ta stanovlennia [Social responsibility of business in Ukraine: Problems of adoption and establishment]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 23(12), 38–46. <https://doi.org/10.15421/1720110>. Accessed 25 September 2024.
5. Huryk, M. (2021). The political elite of modern Ukraine. *Sotsialno-politychni komunikatsii yak chynnyk konsolidatsii ta demokratyzatsii ukrainskoho suspilstva*, 37. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46390/1/Huryk%2c%20Rudakevych.pdf>. Accessed 25 September 2024.
6. Yakymenko, Yu., et al. (2021). *Ukraine: 30 years on the European path*. Kyiv: Zapovit Publishing House.
7. Shevtsov, S. (2022). Filosofiia mizhnarodnoho kosmichnoho prava: kontseptualni horizonty problemnoho polia [Philosophy of international space law: Conceptual horizons of the problem field]. *Naukovo-teoretychnyi almanakh Hrani*, 25(5), 47–52. <https://doi.org/10.15421/172260>. Accessed 25 September 2024.
8. Vnuchko, S., Batrymenko, O., Tkach, O., Karashchuk, M., & Volkivskiy, M. (2023). Modeli vzaiemodii biznesu ta vlady v umovakh yevrointegratsiinoho kursu Ukrainy [Models of interaction between business and government in the conditions of Ukraine's European integration course]. *The Scientific Temper*, 14(03), 1039–1047. <https://scientifictemper.com/index.php/tst/article/view/768>. Accessed 25 September 2024.
9. Yaskov, Y., & Smiesova, V. (2023). The market of international rating agencies and approaches to assessing the investment attractiveness of the country. *Academic Review*, 1(58), 270–283. <https://doi.org/10.32342/2074-5354-2023-1-58-20>. Accessed 25 September 2024.
10. Lutsiv, R., Moroz, E., Orel, Y., & Tsyplitska, O. (2023). Analysis of smart economy development mechanisms and strategies: Identification of trends and future forecast. *Futurity Economics&Law*, 114–132. <https://doi.org/10.57125/fel.2023.06.25.08>. Accessed 25 September 2024.
11. Lysianskyi, P., & Yastrebova, V. (2022). Vplyv RF na politychni protsesy postradianskoho prostoru cherez prosuvannia ideolohii 'Ruskoho mira' ta politychnykh ahentiv vplyvu (Hruziia, Moldova, Ukraina) [Influence of the Russian Federation on political processes in the post-Soviet space through the promotion of the ideology of 'Russian World' and political agents of influence (Georgia, Moldova, Ukraine)]. *Rehionalni studii*, 31, 106–112. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2022.31.20>. Accessed 25 September 2024.
12. Reiterovych, I. V. (2019). Osoblyvosti predmetnoho polia government relations [Features of the subject field of government relations]. *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok*, 1. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1372>. Accessed 25 September 2024.
13. Mahylas, Yu. (2023). Rol Government Relations u vzaiemodii publichnoi vlady ta biznesu [The role of Government Relations in the interaction of public authority and business]. *Aspekty publichnoho upravlinnia*, 11(2), 74–80. <https://doi.org/10.15421/152321>. Accessed 25 September 2024.
14. Trofymenko, A. V. (2023). Pluralistychne ta korporativne lobiiuvannia yak sposoby vzaiemodii mizh derzhavoiu ta hrupamy interesiv [Pluralistic and corporate lobbying as ways of interaction between the state and interest groups]. In M. V. Trofymenko (Ed.), *Aktualni problemy nauky ta osvity: zb. materialiv XXV pidsumkovoï nauk.-prakt. konf. vykladachiv MDU*, (pp. 165-169). Kyiv: MDU.
15. Markus, I. (2023). Lobiiuvannia: mekhanizmy spivpratsi derzhavy ta biznesu [Lobbying: Mechanisms of cooperation between the state and business]. *Publichne upravlinnia i administruvannia v Ukraini*, 36. <https://pag-journal.iei.od.ua/archives/2023/36-2023/10.pdf>. Accessed 25 September 2024.
16. Verkhovna Rada of Ukraine (2024). Pro lobiiuvannia [About lobbying]. Law of Ukraine № 3606-IX. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3606-20#Text>. Accessed 25 September 2024.
17. Komarynets, S. (2024). The interaction between government and business in Ukraine: Basics, study the example of Lviv and the ways for its improvement. In *Traditional and innovative approaches in economics: theory, methodology, practice: Collective monograph* (pp. 171–194). Riga, Latvia: Baltija Publishing. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/446/12039/25169-1>. Accessed 25 September 2024.
18. Penkov, S., & Voloshyna, M. (2021). Concept of individual's constitutional freedom to conduct business in Ukraine. *Baltic Journal of Economic Studies*, 7(1), 107–114. <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2021-7-1-107-114>. Accessed 25 September 2024.

Стаття надійшла до редакції 30.09.2024

Стаття рекомендована до друку 14.10.2024